

KATARZYNA MALER

POLACY W GIMNAZJUM W GŁUBCZYCACH W XIX I W POCZĄTKACH XX WIEKU

Ziemia głubczycka¹ stanowiąca południową część dzisiejszego Śląska Opolskiego, od wieków była terenem przygranicznym, na którym stykały się trzy grupy ludnościowe: morawska, polska i niemiecka, przy czym ta ostatnia dominowała w powiecie głubczyckim, który powstał po zajęciu Śląska przez Prusy w 1742 r.

Gimnazjum w Głubczycach, należące do najstarszych na Śląsku, powstało w 1752 r. przy klasztorze Franciszkanów i pierwszymi jego nauczycielami byli franciszkanie². W 1802 r. szkoła ta stała się świecka i otrzymała nazwę Królewskiego Gimnazjum Katolickiego³. W 1902 r. została przeniesiona do nowego budynku⁴, w którym dziś mieści się Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Adama Mickiewicza. Uczęszczali do niego uczniowie niemieccy, czescy, polscy i od pierwszej połowy XIX w. również żydowscy⁵. Było to gimnazjum humanistyczne, w którym dominowała nauka łaciny i języka niemieckiego.

¹ «Ziemia głubczycka» to nazwa stosowana w literaturze i używana zamiennie z określeniami «rejon głubczycki» i «powiat głubczycki». Zob. *Ziemia głubczycka*. Red. J. Wendt. Opole 1978. Informacja o sformułowaniu «ziemia głubczycka» znajduje się we wstępie do tego opracowania, wydane-go przez Instytut Śląski w Opolu.

² K. MALER. *Dzieje Głubczyc w latach 1742-1945*. Krapkowice 2006 s. 313.

³ *Tamże* s. 317.

⁴ *Jahres – Bericht des Königlichen Katholischen Gymnasiums zu Leobschütz 1902/1903*. Leobschütz 1903 s. 11-12.

⁵ W 1812 r. Żydzi mieszkający w Prusach otrzymali prawa obywatelskie z możliwością swobodnego wyboru miejsca zamieszkania. Zob. R. HOFRICHTER. *Heimatkunde des Kreises Leobschütz*. T. 1. H. 2. Leobschütz 1911 s. 182.

1. POCZĄTKI NAUCZANIA JĘZYKA POLSKIEGO (1856-1874)

W 1856 r. stałą pracę w gimnazjum w Głubczycach podjął nauczyciel Karl Joseph August Stephan. Urodził się 16 listopada 1813 r. w miejscowości Niedźwiedź na Dolnym Śląsku, a w 1822 r. zaczął naukę w Królewskim Katolickim Gimnazjum we Wrocławiu. W 1830 r. rozpoczął studia filologiczne na tamtejszym uniwersytecie, po których otrzymał pracę jako prywatny nauczyciel w Warszawie. Tam nauczył się języka polskiego. W 1837 r. został nauczycielem w Cesarsko-Królewskim Gimnazjum w Kielcach, a gdy trzy lata później władze carskie zamknęły tę szkołę, został przeniesiony do Łomży. W 1843 r. zrezygnował z tej pracy i podjął kolejną, w Katolickim Gimnazjum Królewskim w Głubczycach. Po roku władze oświatowe przeniosły go do Królewskiego Gimnazjum Katolickiego we Wrocławiu, w 1848 r. jako kierownika do placówki wychowawczej Grotowskiego w Lublińcu i w 1855 r. ponownie do Głubczyc. Od Wielkanocy 1856 r. zaczął tam nauczać nadobowiązkowo języka polskiego i czeskiego⁶, co czynił do swojej śmierci, 22 października 1874 r.⁷ Wówczas ustały lekcje języka czeskiego, lecz nauczanie języka polskiego było kontynuowane.

W 1858 r. języka polskiego na niższym kursie uczyło się 46 uczniów, natomiast na wyższym 20, w tym 3 Niemców⁸. W 1860 r. języka polskiego uczyło się 55 Polaków i 12 Niemców⁹. W 1871 r. – 33 Polaków i 17 Niemców, na łączną liczbę 468 uczniów¹⁰.

2. POLSCY NAUCZYCIELE I ICH LOSY

W latach 80. XIX w. w gimnazjum w Głubczycach pracowało aż trzech polskich nauczycieli, którzy byli polskimi patriotami i działaczami narodowymi: Stanisław Drzażdżyński, Stanisław Karwowski i Stanisław Szenic. Prof. Drzażdżyński kontynuował po Karlu Stephanie nauczanie języka polskiego. Wśród lektur, które czytali jego uczniowie, w programach gimnazjalnych znalazły się *Konrad Wallenrod* i *Pan Tadeusz* Adama Mickiewicza oraz pieśni i treny Kochanowskiego. W półroczu zimowym 1881 r. do tego gimnazjum uczęszczało kilkunastu uczniów

⁶ *Jahresbericht über das Königliche Katholische Gymnasium zu Leobschütz*. Leobschütz 1856 s. 20-21.

⁷ *Jahresbericht des Königlichen Katholischen Gymnasiums zu Leobschütz 1874-1875*. Leobschütz 1875 s. 33.

⁸ *Jahresbericht über das Königliche Katholische Gymnasium zu Leobschütz*. Leobschütz 1858 s. 42.

⁹ *Jahresbericht über das Königliche Katholische Gymnasium zu Leobschütz*. Leobschütz 1860 s. 23.

¹⁰ *Jahresbericht über das Königliche Katholische Gymnasium zu Leobschütz*. Leobschütz 1870-1871 s. 22.

z Wielkopolski, a maturę zdało dwóch spośród nich: Sylwester Niziński z Pleszewa, który dobrze napisał prace pisemne i został zwolniony z egzaminu ustnego, i Czesław Suszczyński z Poznania. Egzaminowali ich profesorowie Szenic i Drzażdżyński¹¹. Suszczyński został później lekarzem szpitala miejskiego w Poznaniu, a następnie w Kruszwicy¹².

Jeszcze w programie gimnazjalnym na rok szkolny 1904/1905 język polski jest wymieniony jako przedmiot fakultatywny, jednak bez podania liczby uczniów. Nauczał go wówczas prof. Karwowski. W następnych latach z nieznanego powodu już nie było tego fakultetu.

Warto poznać życie i działalność wymienionych nauczycieli oraz niektórych polskich uczniów – działaczy narodowych, których wykształciło gimnazjum w Głubczycach.

Stanisław Karwowski herbu Pniejnia (pseudonim Wiktor Soński) urodził się 25 lutego 1848 r. w Lesznie jako syn polskiego oficera z powstania listopadowego Adama Karwowskiego (późniejszego profesora matematyki i języka polskiego w gimnazjum w Lesznie) i Ferdynandy Habdank Białoskórskiej¹³. Rodzina jego ojca pochodziła z Mazowsza, ze wsi Karwowo. Po ukończeniu gimnazjum w Lesznie studiował na uniwersytetach we Wrocławiu i Berlinie. We Wrocławiu został członkiem Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego, a w Berlinie prezesem Polskiego Koła Studenckiego. W listopadzie 1870 r. został promowany na doktora filozofii na uniwersytecie w Halle (tytuł pracy: *De Lwoniae imperio Sigismundi Augusti, regis Poloniae, subjecta*). W 1872 r. poślubił Marię Pstrokońską herbu Budzisz, córkę hrabiego Juliusza Paparona i Leokadii Fundament-Karśnickiej herbu Jastrzębiec, z którą miał dwóch synów: Ferdynanda Przemysława i Adama Ferdynanda. Podróżował po Europie Zachodniej, Rosji i Skandynawii. W lipcu 1872 r. zdał we Wrocławiu egzamin państwowy upoważniający go do nauczania w gimnazjach historii, geografii, języków klasycznych i współczesnych. W okresie kulturkampfu odbył tzw. rok próbny w zawodzie nauczyciela w Ostrowie Wielkopolskim i pozostał tam jako nauczyciel pomocniczy. Gdy władze pruskie nakazały tamtejszym katechetom nauczanie religii po niemiecku, ci odmówili i stracili pracę. Namawiany do nauczania za nich Karwowski, również odmówił i za karę został przeniesiony do Żagania na Dolnym Śląsku, gdzie przez osiem lat nie otrzymywał awansu, a w 1883 r. skierowano go do pracy do Głubczyc¹⁴. W latach 1883-1907 pracował w gimnazjum w Głubczycach jako nauczyciel historii, języka polskiego, francuskiego

¹¹ „Goniec Wielkopolski” 17.04.1881; „Dziennik Poznański” 1881 nr 87.

¹² Archiwum Państwowe w Poznaniu. Zespół 53/474/0 *Akta miasta Poznania*. Seria 2.4 *Akta personalne urzędników miejskich z okresu zaborów – lekarze miejscy sygn. 2835*; „Dziennik Poznański” 1902 nr 44.

¹³ „Wielkopolanin” 1917 nr 110.

¹⁴ A. KARWOWSKI. *Wielkopolska gałąź rodziny Karwowskich*. Dostępny w internecie: uminski.name/media/1_1858.pdf; A. FREJ. *Wielkopolanin w Głubczycach*. „Kalendarz Głubczycki” 2008 s. 158.

i angielskiego. W 1885 r. został mianowany starszym nauczycielem, a w 1891 r. profesorem gimnazjalnym. W 1897 r. otrzymał tytuł radcy czwartej klasy. W Głubczycach był postrzegany jako żarliwy polski patriota, który nie bał się i nie wstydził używać na ulicy swojego ojczystego języka¹⁵.

W 1894 r. dr Karwowski był świadkiem na ślubie cesarskiego dzierżawcy majątkowego Aleksandra Wodzyńskiego (syna właściciela majątku rycerskiego Jozafata Wodzyńskiego) i Honoraty Pstrokońskiej, urodzonej w Nowym Jorku, zamieszkałej w Głubczycach córki właściciela majątku rycerskiego Juliusza Pstrokońskiego¹⁶. Już w 1905 r. ciężko zachorował i zaczął się starać o przeniesienie na emeryturę. W 1907 r. zrezygnował z pracy i wyjechał do Poznania. Został tam prezesem Koła Polskiego w Radzie Miejskiej i prezesem Rady Wyższej Towarzystwa św. Wincentego à Paulo, a także wiceprezesem Towarzystwa Przyjaciół Nauk, prezesem Wydziału Historyczno-Literackiego Komisji Językowej przy Towarzystwie Przyjaciół Nauk, prezesem Towarzystwa Muzycznego oraz członkiem rozmaitych stowarzyszeń, do których przynależność świadczy o wszechstronności tego nauczyciela. 17 maja 1917 r. dr Karwowski zmarł po operacji w Berlinie. W pogrzebie wzięło udział 40 księży z biskupem sufraganiem Pawłem Jedzinkiem na czele. Został pochowany na starym cmentarzu św. Marcina w Poznaniu u boku swojej zmarłej kilka miesięcy wcześniej żony Marii¹⁷. Cmentarz ten został zlikwidowany i podczas II wojny światowej, szczątki obojga przeniesiono na cmentarz parafii Zmartwychwstania Pańskiego na Dębcu, a obecnie krewni starają się o przeniesienie ich na Cmentarz Zasłużonych Wielkopolan.

Stanisław Karwowski napisał ponad 300 prac i rozpraw historycznych, publikowanych m.in. w „Tygodniku Wielkopolskim”, „Kuryerze Poznańskim”, „Dzienniku Poznańskim”. Ich pełny wykaz przedstawił w swojej *Nekrologii* Antoni Moskowski¹⁸. Imię Stanisława Karwowskiego nosi ulica w Poznaniu w dzielnicy Łazarz, ulica w Jarocinie i Dom Nauczyciela w Głubczycach, natomiast w Lesznie znajduje się ulica Karwowskich¹⁹.

Najważniejszymi publikacjami prof. Karwowskiego są: *Polacy i język polski na Śląsku pod panowaniem pruskim* (Poznań 1910); *Verhältnis der Reichsgrafen von Oppersdorff und Oberglogau zu den Königen von Polen. Jahresbericht d. Königlichen*

¹⁵ M. PAMPUCHÓWNA. *Zasługi St. Karwowskiego dla Śląska*. W: *Instytut Śląski w Katowicach*. Komunikat nr 33. Seria II. 1937 s. 1-2.

¹⁶ *Ahnenforschung und Historie der Familien Piw(f)kowski und Frhr. v. Piwkowski*. Dostępny w internecie: <http://www.piwkowski.org/dokumente/gerd-von-piwkowski-urkunden/adam-von-piwkowski-1864-trauzeuge-standesamt>.

¹⁷ „Wielkopolanin” 1917 nr 110.

¹⁸ A. MOSKOWSKI. *Nekrologia*. Poznań 1917 s. 495-498.

¹⁹ *Stanisław Karwowski z Karwowa h. Pniejnia*. Dostępny w internecie: <http://www.sejm-wielki.pl/b/9.526.515>; *Stanisław Karwowski*. Dostępny w internecie: http://pl.wikipedia.org/wiki/Stanis%C5%82aw_Karwowski; *Ulica Stanisława Karwowskiego w Poznaniu*. Dostępny w internecie: http://pl.wikipedia.org/wiki/Ulica_Stanis%C5%82awa_Karwowski.

Katholischen Gymnasium zu Leobschütz. Leobschütz 1892; *Dzieje Wielkopolski w 19 wieku* (w trzech tomach; Poznań 1917); *Z przeszłości Śląska* (Bytom 1895-1899)²⁰.

Stanisław Drzażdżyński urodził się 25 kwietnia 1850 r. w Gnieźnie w Wielkopolsce, pod pruskim zaborem, jako syn właściciela domu Ignacego Drzażdżyńskiego. Uczęszczał do gimnazjów w Trzemesznie i Gnieźnie. Ta gnieźnieńska szkoła średnia została powołana do życia w 1863 r. jako Wyższa Szkoła Miejska dla Chłopców z niemieckim językiem wykładowym, a Stanisław był jednym z jej pierwszych uczniów. W 1869 r. zdał tam maturę, następnie odbył studia filologiczne na Uniwersytecie Wrocławskim. Poświęcił się zawodowi nauczyciela. Pruskie władze niechętnie widziały polskich nauczycieli, zwłaszcza patriotów, w szkołach na terenie zaborczym, dlatego Drzażdżyński musiał pracować w regionach Śląska, w których dominowała ludność niemiecka. W październiku 1875 r. został skierowany na okres próbny do gimnazjum w Głubczycach. 1 listopada 1879 r. otrzymał tam angaż jako nauczyciel zwyczajny. W latach 1888-1892 pracował w gimnazjum w Kłodzku, 1 lipca 1892 r. ponownie został przeniesiony do Głubczyc, z tytułem starszego nauczyciela²¹. 1 lipca 1897 r. został mianowany profesorem gimnazjalnym, a w 1898 r. radcą czwartej klasy. Jego przedmiotami nauczania były greka i łacina. Pracował również w bibliotece szkolnej. Uczniowie czuli przed nim respekt, gdyż był surowym i wymagającym pedagogiem. Ponieważ jego nazwisko było trudne do wymówienia, nazywali go krótko „Dratsch”²². Pewien S. G. napisał na łamach „Leobschützer Heimatbrief” o Drzażdżyńskim następująco:

[...] Drzażdżyński był żarliwym polskim patriotą. W jego rodzinie mówiono tylko po polsku, również na ulicy w Głubczycach. Zapytany o to przez autora Holleck [dyrektor głubczyckiego gimnazjum, K. M.] powiedział [o Drzażdżyńskim i jego polskim koledze z pracy dr. Stanisławie Karwowskim]: «Mimo ich polskiego języka są wiernymi królowi ludźmi, którzy widzą swą ojczyznę w Prusach». Pruski rząd wówczas – słusznie – nie ufał polskim deklaracjom lojalności i najczęściej wysyłał filologów pochodzących z Prowincji Poznańskiej tylko w czysto niemieckie okolice. Drzażdżyński był małomówny, w rozprawie programowej próbował wykazać słowiańskie pochodzenie nazw miejscowości powiatu. Ten wykaz odegrał taką rolę w okresie plebiscytowym 1920-1921, że

²⁰ F. HEIDUK. *Oberschlesisches Literatur – Lexikon. Biographisch – Bibliographisches Handbuch*. T. 2: I-P. Berlin 1993 s. 25.

²¹ *Bibliothek für Bildungsgeschichtliche Forschung Archivdatenbank. Personaldaten von Lehrern und Lehrerinnen Preussens. Stanislaus Adalbert Drzażdżyński*. Dostępny w internecie: bbf.dipf.de/kataloge/archivdatenbank/digiakt.pl?id=p93850.

²² Dr. H. Wittek *erzählt aus seiner Gymnasialzeit 1902–1911*. „Leobschützer Heimatblatt” 1972 nr 6 s. 12; „Leobschützer Heimatblatt” 1973 nr 3 s. 7.

powiat głubczycki został włączony do terenu plebiscytowego jako rzekomo mieszany językowo²³.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, profesor Drzażdżyński z rodziną przeprowadził się do Wielkopolski. 1 września 1919 r., jako następca księdza profesora Leona Łagody, został drugim dyrektorem Gimnazjum i Szkoły Realnej w Gnieźnie, które jako maturzysta opuścił 50 lat wcześniej. Dziś ta szkoła nadal istnieje jako I Liceum Ogólnokształcące im. Bolesława Chrobrego²⁴. Został odznaczony Orderem Polonia Restituta. W 1925 r. Drzażdżyński obchodził 50-lecie pracy nauczycielskiej, co wiązało się również z przejściem na emeryturę. Mógł na nią przejść już w 1918 r., lecz wolał pozostać w czynnej służbie jako nauczyciel młodych pokoleń Polaków. „Lech Gazeta Gnieźnieńska” szczegółowo opisuje przebieg tej uroczystości. Ponieważ profesor wówczas mieszkał w Poznaniu, w tamtejszym kościele parafialnym odbyła się Msza św. w jego intencji, którą celebrował ks. prałat Stychel. Z Gniezna przyjechała delegacja nauczycieli i uczniów, aby złożyć mu życzenia i podziękować za pracę. Profesor Drzażdżyński przekazał przedstawicielom młodzieży kilka kompletów dzieł polskich klasyków. Nazajutrz przyjechał do Gniezna, gdzie w jego intencji w kościele Franciszkanów została odprawiona kolejna Msza św., a uroczystość świecka odbyła się w szkolnej auli. W gimnazjum zawieszono jego portret wykonany przez nauczyciela prof. Borczowskiego. Następnego dnia w kościele Franciszkanów odbyło się nabożeństwo żałobne za niedawno zmarłą żoną Stanisława Drzażdżyńskiego, Walerię z domu Rakowską, w którym wzięło udział również grono pedagogiczne i uczniowie²⁵.

Prof. Drzażdżyński poza pracą nauczycielską zajmował się również pisaniem prac naukowych, pośród których można wymienić wspomniany słownik nazw miejscowych powiatu głubczyckiego, w którym wykazał ich słowiańskie pochodzenie, pt. *Die slavischen Ortsnamen des Kreises Leobschütz* (Leobschütz 1896) lub pracę pt. *Słowiańskie nazwy miejscowości na Śląsku pruskim*, opublikowaną na łamach „Kwartalnika Etnograficznego Lud” (t. XIX 1913). Był członkiem założonego w 1894 r. Śląskiego Towarzystwa Ludoznawczego we Wrocławiu.

Stanisław Drzażdżyński niedługo cieszył się zasłużoną emeryturą. Zmarł 2 października 1927 r. w Poznaniu, a jego zwłoki przewieziono do rodzinnego grobowca na cmentarzu św. Piotra w Gnieźnie²⁶.

Stanisław Bolesław Szenic urodził się 1 maja 1831 r. w Bieczynach w powiecie kościańskim. Uczęszczał do Gimnazjum św. Marii Magdaleny

²³ S. G. St. RAT. *Hier spricht das Leobschützer Gymnasium*. „Leobschützer Heimatbrief” 1950 nr 6 s. 9.

²⁴ *Stanisław Gawrych. 115 lat*. Dostępny w internecie: <http://www.absolwent.gniezno.pl/stro-na.php?mi=506&lang=>.

²⁵ „Lech Gazeta Gnieźnieńska” 1925 nr 231.

²⁶ „Kurjer Poznański” 1927 nr 450.

w Poznaniu, w którym w 1850 r. zdał maturę. Studiował matematykę na Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie w 1855 r. uzyskał tytuł doktora filozofii. W następnym roku zdał egzamin państwowy uprawniający go do nauczania w gimnazjach. Pierwszym jego miejscem zatrudnienia było Realne Gimnazjum w Poznaniu. W 1858 r. rozpoczął pracę w gimnazjum w Śremie. W 1866 r. otrzymał tam tytuł profesora gimnazjalnego. Pracując, jednocześnie publikował prace naukowe z przyrody i fizyki w czasopiśmie „Przyroda i Przemysł”, dzięki czemu zwrócił na siebie uwagę środowisk naukowych. Nie przyjął posady profesora botaniki na Uniwersytecie Lwowskim. Zaangażował się w działalność publiczną. Założył Bank Ludowy w Śremie, został przewodniczącym Rady Miejskiej miasta Śrem, był dyrektorem Komitetu Towarzystwa Pomocy Naukowej w powiecie śremskim. W 1875 r. władze oświatowe przeniosły go na Śląsk, do gimnazjum w Głubczycach. Szenie niechętnie opuścił Wielkopolskę i przybył do Głubczyc, gdzie uczył matematyki²⁷. W 1881 r., gdy obchodził tam 25-lecie pracy w szkolnictwie, został zaproszony do Śremu przez swoich byłych uczniów, którzy zorganizowali dla niego specjalną uroczystość jubileuszową²⁸. W 1890 r. został przeniesiony do gimnazjum w Kłodzku, gdzie w 1893 r. otrzymał tytuł radcy. Pięć lat później przeszedł na emeryturę i wyjechał do Poznania. Jako pierwszy sekretarz Wydziału Nauk Przyrodniczych Towarzystwa Przyjaciół Nauk wygłaszał wykłady z dziedziny astronomii. Zaczął jednak chorować, co wykluczało działalność naukową. Zmarł dotknięty paraliżem 18 sierpnia 1903 r. w Poznaniu²⁹.

Kolejne poszukiwania wykazały, że w głubczyckim gimnazjum, poza trzema wymienionymi profesorami, pracowało jeszcze dwóch Polaków, mianowicie Antoni Borzucki i Stefan Sikorski, którzy podobnie jak trzej poprzedni, zasłużyli się rozwojowi polskiej oświaty w Wielkopolsce.

A n t o n i B o r z u c k i, syn mistrza krawieckiego Wilhelma Borzuckiego, urodził się 24 sierpnia 1858 r. w Chełmnie. Ukończył tamtejszą szkołę powszechną i królewskie gimnazjum. Musiał bardzo dobrze wypaść na egzaminie maturalnym (1879), skoro został zwolniony z części ustnej³⁰. Studiował filozofię klasyczną i historię w Berlinie i Królewcu. W Królewcu był sekretarzem Kółka Towarzystwa Polskiego, które organizowało odczyty z zakresu literatury i historii i posiadało własną bibliotekę z 216 książkami³¹. W 1884 r. ukończył studia, uzyskując uprawnienia do nauczania łaciny, greki i historii i podjął pracę jako nauczyciel pomocniczy w rodzinnym Chełmnie. Już w 1887 r. pruskie władze oświatowe przeniosły go do Herzfeldu w Hesji, następnie do Hadamaru w księstwie Nassau. W 1890 r.

²⁷ A. WOJTKOWSKI. *Historja Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Poznaniu w latach 1857–1927*. Poznań 1928 s. 179-180.

²⁸ „Dziennik Poznański” 1881 nr 206.

²⁹ „Dziennik Poznański” 1903 nr 192.

³⁰ „Pielgrzym. Pismo Religijne dla Ludu” 1879 nr 77.

³¹ „Gazeta Toruńska” 1883 nr 119; „Gazeta Toruńska” 1884 nr 176.

uzyskał tam posadę stałego profesora. W 1906 r. otrzymał tytuł radcy czwartej klasy. W 1907 r. Antoni Borzucki został przeniesiony na Górny Śląsk do Głubczyc, gdzie od 1 kwietnia tego roku do 1 października 1916 r. pracował w gimnazjum, po czym przeniesiono go do katolickiego gimnazjum w Głogowie. 16 października 1918 r. Borzucki otrzymał Krzyż Zasługi za Pomoc Wojenną³². W 1919 r. udał się do Poznania, gdzie 1 kwietnia został mianowany przez Komisariat Naczelnej Rady Ludowej dyrektorem powstającego Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego przy ul. Grunwaldzkiej. Pod jego kierownictwem gimnazjum to było stopniowo polszczone i w 1920 r. opuścili je ostatni niemieccy nauczyciele³³.

W 1927 r. za zasługi związane ze spolszczeniem szkolnictwa w Wielkopolsce prof. Antoni Borzucki otrzymał order Polonia Restituta. Działał jako członek zarządu Zgromadzenia Towarzystwa Pomocy Naukowej im. Karola Marcinkowskiego. Zmarł w lipcu 1928 r. na udar serca w Jastrzębiu-Zdroju, gdzie wypoczywał na wczasach. Pozostawił żonę Jadwigę z domu Zborowską i córkę Marię, żonę docenta bakteriologii na Uniwersytecie Poznańskim o nazwisku Adamski³⁴.

30 lipca 1928 r. odbył się uroczysty pogrzeb dyrektora Borzuckiego, w którym uczestniczyły tłumy poznaniaków. Najpierw przemawiał dr Kazimierz Smoliński jako przedstawiciel grona pedagogicznego gimnazjum. Przedstawił sylwetkę zmarłego i podkreślił jego zasługi dla narodu polskiego. Kondukt z ks. infułatem Zborowskim na czele wyruszył spod bramy gimnazjum na cmentarz św. Marcina przy ulicy Bukowskiej. Przed karawanem niesiono należący do zmarłego order Polonia Restituta. Mowę nad grobem wygłosił ks. prałat Adamski.

W 1929 r. w Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego, na korytarzu, obok popiersia patrona szkoły, została odsłonięta marmurowa tablica projektu prof. Korpala z popiersiem dyrektora Borzuckiego³⁵. Dziś ta szkoła nadal istnieje jako I Liceum Ogólnokształcące im. Karola Marcinkowskiego i Gimnazjum Dwujęzyczne, popularnie nazywana jest „Marcinkiem”. „Marcinek” jest najstarszym liceum państwowym w Poznaniu i szczytują się znakomitymi absolwentami. W okresie urzędowania dyrektora Borzuckiego zdali w nim maturę m.in. pisarz Tadeusz Breza (1926) i muzykolog Jerzy Waldorff (1928). W późniejszym okresie egzamin dojrzałości zdali: twórca „Poznańskich Słowików” Stefan Stuligrosz (1946), reżyser Filip Bajon (1965), tenisista i biznesmen Wojciech Fibak (1971).

³² *Bibliothek für Bildungsgeschichtliche Forschung Archivdatenbank. Personaldaten von Lehrern und Lehrerinnen Preussens. Anton Borzucki.* Dostępny w internecie: bbf.dipf.de/kataloge/archivdatenbank/digiakt.pl?id=p88125.

³³ *Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu za 1-sze dziesięciolecie Zakładu w niepodległej i wolnej ojczyźnie: 1919-1929.* Poznań 1930 s. 17; „Kronika Miasta Poznania” 1970 nr 2 s. 114.

³⁴ „Kurier Poznański” 1928 nr 34; „Nowy Kuryer” 1928 nr 175.

³⁵ „Gazeta Gdańska. Gazeta Morska” 1929 nr 64.

Stefan Sikorski urodził się 9 lipca 1883 r. w Bydgoszczy jako syn prawnika i nauczyciela gimnazjalnego Bolesława Sikorskiego (1850-1916) i jego nieznannej z imienia pierwszej żony³⁶.

Uczęszczał do Gimnazjum im. św. Macieja we Wrocławiu, gdzie zdał maturę. Studiował filozofię na uniwersytetach w Monachium i we Wrocławiu. Po ukończeniu studiów i otrzymaniu promocji doktorskiej, pracował w różnych niemieckich gimnazjach, w tym „w Głubczycach na Śląsku Pruskim”. Wiadomo, że w 1908 r. wydał 27-stronicową pracę pt. *De Aenea Gazaeo*, dotyczącą Eneasza z Gazy, wczesnochrześcijańskiego pisarza, teologa i filozofa żyjącego w V/VI w. W pierwszym tomie „Jahresbericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Kultur” z 1914 r. zamieszczono treść jego wykładu pt. *Zacharias Scholasticus* (Zachariasz z Gazy zwany Scholastykiem, był żyjącym w VI w. pisarzem chrześcijańskim i biskupem Mityleny).

Gdy Polska odzyskała niepodległość, Sikorski postanowił udać się do Poznania. Z listu do pewnego profesora, Łęgowskiego, datowanego w Głubczycach 17 stycznia 1919 r., wynika, że Sikorski zabiegał o pracę w środowisku akademickim i załączył list skierowany do znanego archeologa prof. Józefa Kostrzewskiego (1885-1969), który w 1919 r. był zaangażowany w powstanie Uniwersytetu Poznańskiego, z prośbą o jego doręczenie³⁷. Wiadomo, że kandydatura Sikorskiego była rozważana w gronie twórców uniwersytetu, lecz nie jest znana decyzja tego grona. W każdym razie Sikorski nie podjął pracy na uniwersytecie³⁸. Zatrudnił go jako nauczyciela wyżej wspomniany dyrektor Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu Antoni Borzucki.

Stefan Sikorski zyskał sobie opinię solidnego nauczyciela, lecz długo nie pracował. Zmarł 16 maja 1920 r. z powodu ciężkiej choroby, w wieku zaledwie 37 lat³⁹.

3. POLACY – ABSOLWENCI GIMNAZJUM W GŁUBCZYCACH

Gimnazjum w Głubczycach ukończyło wielu świątłych absolwentów, którzy zostali profesorami uniwersyteckimi, prawnikami, księżmi, lekarzami. Zaliczają się do nich również niżej wymienieni absolwenci – Polacy.

Ks. Jan Piotr Chrzyszcz (Johannes Chrzyszcz), urodzony 27 kwietnia 1857 r. w Mionowie, powiat Prudnik, jako syn rolnika Josefa Chrzyszcz i Marianny z domu Hupka, uczył się do szkół ludowych w Mionowie i Głogówku. Od 1871 r. był uczniem gimnazjum w Głubczycach, następnie seminarium dla chłopców we

³⁶ 300 Jahre Matthiasgymnasium zu Breslau 1638-1938: Eine Erinnerungsschrift. Breslau 1938 s. 345.

³⁷ Źródła do dziejów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. T. 1. Poznań 1973 s. 69.

³⁸ Tamże s. 49, 148.

³⁹ Tamże s. 18, 60.

Wrocławiu i tamtejszego Gimnazjum św. Macieja. Duży wpływ na niego miał rolnik Ignacy Dziadek, który posiadał dużą bibliotekę, znał łacinę i w 1848 r. był posłem do parlamentu frankfurckiego. Johannes Chrzęszcz studiował we Wrocławiu teologię. Z powodu kulturkampfu w 1880 r. kontynuował studia w Pradze. W 1881 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Został nauczycielem domowym w Chróście koło Opola, duszpasterzem w Rudzie Śląskiej, następnie nauczycielem religii w gimnazjum w Gliwicach. W 1888 r. obronił doktorat z teologii na Uniwersytecie Wrocławskim. Od 1890 r. był proboszczem parafii Pyskowice. W latach 1891-1893 redagował pismo „Misjonarz Katolicki” w Mikołowie (pod pseudonimem Jan Wiejski), pisywał także do „Oberschlesier” i „Oberschlesische Heimat”, którego wydawcą był od 1914 r. Zajmował się historią miejscowości górnośląskich, pisał i głosił kazania po polsku i niemiecku. W 1903 r. założył konwikt w Gliwicach i wraz z tajnym radcą Schillerem utworzył Muzeum Górnośląskie w Gliwicach. W 1904 r. był współzałożycielem Górnośląskiego Związku Historycznego w Opolu. W latach 1924-1926 redagował „Oberschlesisches Jahrbuch für Heimatgeschichte und Volkskunde” (t. 1-3), wydane w Nysie. Zmarł 26 lutego 1928 r. w Pyskowicach. Wydał kilka dzieł teologicznych i historycznych, w tym. dzieje Krapkowic, Białej, Prudnika⁴⁰.

A d a m F e r d y n a n d K a r w o w s k i urodził się 22 marca 1873 r. w Ostrowie Wielkopolskim jako syn nauczyciela gimnazjalnego Stanisława Karwowskiego i Marii Pstrokońskiej. Wraz z rodzicami trafił do Głubczyc, gdzie jego ojciec pracował w gimnazjum. W wieku 17 lat zdał w nim maturę, po czym studiował medycynę w Würzburgu, Lipsku, Freiburgu Badeńskim, Monachium, Berlinie i Insbrucku. W 1896 r. otrzymał tytuł doktora medycyny i jako lekarz okrętowy docierał do portów Ameryki Południowej i Afryki Wschodniej. Zainteresował się wówczas chorobami skórnymi tubylców i po powrocie do Europy wyspecjalizował się w dermato-wenerologii. Z jego inicjatywy w Poznaniu powstało Towarzystwo Zwalczenia Chorób Wenerycznych. Został głównym lekarzem oddziału dermatologicznego w tamtejszym miejskim szpitalu i założył własną praktykę. W 1917 r. był ordynatorem wojskowym szpitala wenerologicznego niemieckiej armii. W listopadzie 1918 r. wstąpił do polskiego wojska i awansował do rangi podpułkownika. Obrano go prezesem Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego. W 1920 r. poślubił Annę Łebińską, z którą miał sześcioro dzieci. W 1922 r. otrzymał tytuł doktora habilitowanego, w 1923 r. jako profesor nadzwyczajny został kierownikiem Kliniki Dermatologicznej Akademii Medycznej w Poznaniu. Opublikował kilkadziesiąt prac naukowych i to w różnych językach. Był redaktorem

⁴⁰ HEIDUK. *Oberschlesisches Literatur-Lexikon*. T. 1 s. 53-54; B. KAŁAMARZ. *Polskie amatorskie badania historyczne na Górnym Śląsku w latach 1870-1939*. „Kwartalnik Opolski” 1979 nr 1 s. 38-40; *Ślązacy od czasów najdawniejszych do współczesności*. T. 1. Red. J. Rostropowicz. Łubowice – Opole 2005 s. 37-39.

naczelnym „Nowin Lekarskich”, dziekanem Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego. Założył Związek Lekarzy Zachodniej Polski, którego został prezesem. Był członkiem honorowym różnych towarzystw medycznych, również poza granicami Polski, i społecznikiem. W 1930 r. podpisał się pod oświadczeniem profesorów Uniwersytetu Poznańskiego dotyczącym potępienia tzw. sprawy brzeskiej⁴¹. Dzięki niemu we wrześniu 1933 r. w Poznaniu odbył się XIV Zjazd Lekarzy i Przyrodników Polskich i IV Zjazd Lekarzy Słowiańskich. Podczas tego zjazdu zmarł na zawał serca i spoczął na poznańskim cmentarzu św. Marcina. W pogrzebie wzięło udział kilka tysięcy osób⁴². Po likwidacji tego cmentarza, podczas II wojny światowej szczątki jego i jego rodziców przeniesiono na cmentarz parafii Zmartwychwstania Pańskiego, a obecnie rodzina stara się o pochowanie ich na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan. Adam Ferdynand Karwowski zapoczątkował w rodzinie linię lekarzy. Obecnie żyje już trzecie jej pokolenie.

Emil Cyran urodził się 20 października 1886 r. w rodzinie górniczej w Bogunicach, w powiecie rybnickim. Uczęszczał do gimnazjum w Głubczycach, po ukończeniu którego studiował we Wrocławiu medycynę. 31 maja 1914 r. otrzymał dyplom lekarski. W tym samym roku po wybuchu I wojny światowej został powołany do niemieckiego wojska, na front zachodni. W latach 1916-1918 był asystentem w uniwersyteckiej klinice neurologiczno-psychiatrycznej we Wrocławiu, gdzie pomagał Polakom w unikaniu służby w armii niemieckiej. W 1918 r. obronił pracę doktorską pt. *Akromegalia a cukrzyca*. Od tego samego roku organizował w Bytomiu konspiracyjne kursy sanitarne, a w latach 1919-1921 struktury Polskiego Czerwonego Krzyża na Górnym Śląsku. W 1922 r. został dyrektorem Śląskiego Zakładu Psychiatrycznego w Lublińcu, przemianowanego w 1945 r. na Państwowy Szpital dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych. W 1939 r. był poszukiwany listem gończym przez gestapo. Podczas wojny wzięty do niewoli, pomagał polskim i radzieckim jeńcom. Po II wojnie światowej był organizatorem leczenia psychiatrycznego w województwach śląsko-dąbrowskim i kieleckim. Został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. W 1970 r. Państwowy Szpital dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w Lublińcu otrzymał jego imię. Zmarł 12 sierpnia 1966 r. w Katowicach, a został pochowany w Bysławiu, powiat Tuchola⁴³.

Tadeusz Drzażdżyński, syn nauczyciela w gimnazjum w Głubczycach Stanisława Drzażdżyńskiego oraz jego żony Walerii z domu Rakowska. Urodził się 26 września 1888 r. w Głubczycach i w 1907 r. zdał maturę w tamtejszym gimnazjum. Studiował prawo i ekonomię na uniwersytetach we Wrocławiu,

⁴¹ Sprawa ta dotyczyła zamknięcia przez władze sanacyjne w więzieniu o zastrzonym rygorze w Brześciu nad Bugiem czołowych polityków opozycyjnych jak Wincenty Witos czy Wojciech Korfanty. „Nowy Kurjer” 1930 nr 297.

⁴² KARWOWSKI. *Wielkopolska gałąź rodziny Karwowskich*; „Kurjer Bydgoski” 1933 nr 212; „Kurier Poznański” 14.09.1933 nr 421.

⁴³ B. SNOCH. *Górnośląski Leksykon Biograficzny*. Katowice 2004 s. 59.

Monachium i Berlinie i ukończył je w 1923 r., uzyskując stopień doktora prawa. Po zdaniu egzaminów sędziowskich otrzymał stanowisko asesora rejencyjnego w Ministerstwie Apropowizacji w Berlinie, gdzie pracował do 1917 r. W grudniu 1918 r. został kierownikiem wydziału administracji i sądownictwa Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu, która sprawowała funkcję polskiego rządu w Wielkopolsce. Następnie obejmował różne stanowiska: naczelnika wydziału, szefa sekcji i dyrektora Departamentu Apropowizacji w ministerstwie byłej dzielnicy pruskiej. W sierpniu 1921 r. porzucił służbę państwową, został dyrektorem oraz członkiem zarządu Związku Zachodniopolskiego Przemysłu Cukrowniczego w Poznaniu i pełnił te funkcje aż do swojej śmierci. Równocześnie był dyrektorem Naczelnej Organizacji Zjednoczonego Rolnictwa i Przemysłu Rolnego Zachodniej Polski, członkiem Międzynarodowej Rady Cukrowniczej, zarządu Centralnego Związku Przemysłu Polskiego, wiceprezesem Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu, wiceprezesem Polskiego Komitetu Narodowego Międzynarodowej Izby Handlowej, członkiem Państwowej Rady Kolejowej i Komitetu Celnego, radcą Państwowego Instytutu Koniunktur Gospodarczych i Cen, członkiem Rady Polsko-Brytyjskiej Izby Handlowej i konsulem honorowym Królestwa Węgier w Poznaniu. Ta imponująca liczba stanowisk świadczy o poważaniu, jakim się cieszył Tadeusz Drzażdżyński. Poza tym brał udział w międzynarodowych konferencjach ekonomicznych i pisał artykuły do prasy. Przyczynił się do budowy domów akademickich w Poznaniu i Jastrzębiej Górze. Został odznaczony Krzyżem Oficerskim Polonia Restituta, Złotym Krzyżem Zasługi i otrzymał Złotą Odznakę Koła Przyjaciół Akademika. Zmarł 19 stycznia 1935 r. we Wrocławiu⁴⁴.

Ks. J ó z e f G r e g o r urodził się 6 marca 1857 r. w Witosławicach, powiat Koźle, jako syn młynarza. Uczęszczał do szkoły ludowej w Grzędzinie. Szkołę powszechną i gimnazjum ukończył jednak w Głubczycach. Studiował teologię we Wrocławiu i w Pradze. W latach studenckich należał do Towarzystwa Słowiańsko-Literackiego i był współzałożycielem Towarzystwa Górnośląskiego. W 1882 r. został wyświęcony na kapłana i był kapelanem hrabiego Henckla von Donnersmarcka w Siemianowicach, a od 1900 r. proboszczem parafii Płużnica koło Toszka. W latach 1898-1926 funkcjonował jako proboszcz parafii Tworków koło Raciborza. Pisał prace historyczne i folklorystyczne na temat Śląska. Używał pseudonimu X. J. G. Piast⁴⁵. Opracował pierwszą polską mapę Górnego Śląska z uwzględnieniem stosunków językowych, wydaną w 1904 r. Jest autorem pieśni *Długo Śląsk nasz ukochany*, którą śpiewano na melodię *Mazurka Dąbrowskiego*. Zmarł 6 kwietnia 1926 r. w Tworkowie. Zachował się tam jego nagrobek, obok grobu księdza Augustina Weltzla, znanego badacza dziejów Śląska, zwanego „śląskim Tacytem”⁴⁶.

⁴⁴ „Gazeta Cukrownicza” 1935 nr 5/6.

⁴⁵ KAŁAMARZ. *Polskie amatorskie badania historyczne* s. 40.

⁴⁶ A. BINDACZ. *Tworków wczoraj i dziś*. Racibórz 2007 s. 88.

Ks. R o m a n R ü c h e l (Rychel) urodził się 8 października 1857 r. w Dziećmarowie, powiat Głubczyce, jako syn rolnika Klemensa Röchela i Józefy z domu Trzeciok. Nagrobek jego rodziców z polskimi napisami zachował się do dziś na cmentarzu za kościołem w Dziećmarowie. Uczęszczał do gimnazjum w Głubczycach, gdzie dzięki prof. Stanisławowi Szenicowi poznał polską literaturę. W 1882 r. rozpoczął studia teologiczne na Uniwersytecie Wrocławskim i tam został członkiem Towarzystwa Polskich Górnoślązaków. W 1885 r. przez dziewięć miesięcy uczęszczał do Seminarium Duchownego w Freisingu w Bawarii. 6 czerwca 1886 r. we Wrocławiu otrzymał święcenia kapłańskie⁴⁷. Msza prymicyjna odbyła się 6 lipca z udziałem polskich studentów z Wrocławia⁴⁸. Pierwszą jego placówką duszpasterską był Bujaków. Tam wraz z ks. Franciszkiem Miczkim założył Towarzystwo św. Alojzego i wspólnie napisali dramat pt. *Męka Pana Jezusa*. W 1892 r. zaproszeni przez polskich studentów pojechali obaj do Wrocławia, aby im pomóc w założeniu Towarzystwa Akademików – Górnoślązaków. 14 września 1887 r. poprosił o przeniesienie z Bujakowa, ponieważ źle mu się układała współpraca z proboszczem ks. Edlerem. W 1888 r. został wikariuszem w Rybniku. Uczył tam dzieci z polskiego katechizmu ks. F. Kirchniawego i ilustrowanego polskiego katechizmu Brzeskiego⁴⁹. W szkole miejskiej rozdawał obrazki z tekstami polskich modlitw. W 1893 r. został administratorem parafialnym w Wielkiej Dąbrówce. Tam w styczniu 1895 r. odmówił wygłoszenia niemieckiego kazania podczas nabożeństwa w rocznicę urodzin cesarza. W 1896 r. został przeniesiony do parafii Senftenberg, powiat Calau, na pograniczu Brandenburgii i Dolnego Śląska, gdzie 2 marca 1897 r. został proboszczem. Ponieważ chorował, otrzymał urlop zdrowotny. W 1896 r. książę Lichnowski zaprezentował go na probostwo w Rudyszwałdzie. W 1915 r. jako emerytowany proboszcz przeniósł się do Raciborza do parafii św. Mikołaja. Jego propolskie nastawienie zwracało na niego uwagę niemieckich urzędników i zwierzchników kościelnych. Używał spolszczonej wersji swojego nazwiska – Rychjel. Zmarł 3 stycznia 1918 r. w Starej Wsi pod Raciborzem. Zapiisał w testamencie Towarzystwu Oświaty na Śląsku im. św. Jacka 15 tys. marek. Został pochowany w Dziećmarowie obok rodziców. Na pogrzebie miejscowy wikariusz wygłosił kazanie w języku niemieckim, a ks. proboszcz Johannes Manderla po polsku⁵⁰. Na jego nagrobku znajduje się polski napis: „Tu spoczywa ś.p. Ks. Proboszcz Roman Röchel ur. 8. października 1857 zmarł 3. stycznia 1918 Wieczny odpoczynek racz mu dać Panie a światłość wieczna niech mu świeci”.

⁴⁷ *Röchel Roman* – Encyklopedia. Historia Kościoła na Górnym Śląsku. Dostępny w internecie: www.encyklo.pl/index.php?title=Röchel_Roman.

⁴⁸ „Katolik” 1886 nr 60.

⁴⁹ A. TOKARSKA. *Książki, ludzie, idee. Kontakty kulturalne Górnego Śląska w dobie niewoli narodowej*. Katowice 2003 s. 119.

⁵⁰ „Katolik” 1918 nr 7; Ks. *Rychel Roman (1857-1918)*. Dostępny w internecie: <http://www.parafia-dziecmarow.pl>.

Bolesław Marcei Kowalski herbu Czewoja, urodzony 26 września 1885 r. w Ostrowie Wielkopolskim jako syn wachmistrza żandarmerii z Głubczyc Klemensa Kowalskiego i Marii Cichowicz, w 1906 r. zdał maturę w gimnazjum w Głubczycach⁵¹. Studiował medycynę w Gryfii, Berlinie oraz Wrocławiu, gdzie w 1912 r. otrzymał tytuł doktora medycyny i został asystentem prof. Küstnera. 4 stycznia 1914 r. poślubił w Bydgoszczy Franciszkę von Bernhöft (1882-1960), z którą miał czworo dzieci. Ich córka Wanda (1924-2009) wyszła za mąż za Tomasza Jana Witolda Karwowskiego z Karwowa herbu Pniejnia, krewnego nauczyciela dr. Stanisława Karwowskiego⁵². W 1916 r. został dyrektorem kliniki dla kobiet w Poznaniu. W 1923 r. otrzymał tytuł doktora habilitowanego za pracę pt. *O histologicznej budowie i specyficznej czynności wydzielniczej nabłonka owodni*. W tym samym roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym ginekologii i położnictwa. Od 1939 r., po wysiedleniu przez Niemców z Poznania, pracował w szpitalach w Ostrowcu Świętokrzyskim, Skarżysku-Kamiennej i Radomiu. Po wyzwoleniu Poznania w 1945 r. powrócił na swoje dawne stanowisko. Zmarł 3 grudnia 1945 r. i został pochowany na poznańskim Cmentarzu Jeżyckim. Opublikował około 190 prac medycznych i pedagogicznych oraz społeczno-publicystycznych⁵³.

Felix Steuer urodzony 5 listopada 1889 r. w Sułkowie, powiat Głubczyce, był synem gwoździarza Franciszka Steuera i Józefy z domu Weczerek. Po ukończeniu szkoły ludowej w Sułkowie uczęszczał do gimnazjum w Głubczycach i 11 marca 1911 r. zdał tam maturę. Studiował na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Innsbrucku, a następnie na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Wrocławskiego, gdzie 10 lutego 1915 r. zdał egzamin doktorski. Podczas I wojny światowej, wiosną 1918 r. stracił nogę. 25 lutego 1919 r. zdał egzamin praktyczny z języka francuskiego, niemieckiego i polskiego, w maju z filozofii i pedagogiki, a w czerwcu 1920 r. z języka rosyjskiego i językoznawstwa porównawczego. Od kwietnia 1919 do marca 1920 r. pracował jako referent i asesor naukowy we Wrocławiu, a następnie jako radca naukowy w Gimnazjum Realnym w Dzierżonowie i przez rok jako referent Wydziału Oświecenia Publicznego w Katowicach. 17 kwietnia 1923 r. otrzymał dyplom nauczycielski. Od 1 września 1925 do 1939 r. był dyrektorem Miejskiego Gimnazjum Męskiego im. Mikołaja Kopernika w Katowicach. Po zakończeniu II wojny światowej powrócił do tej pracy. Z powodu choroby (owrzodzenie kikuta i uszkodzenie mięśnia sercowego) w 1948 r. zrezygnował z pracy i zamieszkał u siostry w Sułkowie. Zmarł 30 maja 1950 r. i zgodnie z jego wolą został pochowany na cmentarzu przy kościele św. Józefa w Baborowie. Był

⁵¹ *Jahres – Bericht des Königlichen Katholischen Gymnasiums zu Leobschütz 1905/1906*. Leobschütz 1906 s. 16.

⁵² *Bolesław Marcei Kowalski h. Czewoja*. Dostępny w internecie: <http://www.sejm-wielki.pl/b/psb.13214.1>.

⁵³ *Bolesław Marcei Kowalski.W: Internetowy polski słownik biograficzny*. Dostępny w internecie: <http://www.ipsb.nina.gov.pl/index.php/a/boleslaw-marceli-kowalski>.

językoznawcą. Niektóre materiały publikował pod pseudonimem Feliks Res. Urautował od zapomnienia słowiańskie gwary ziemi głubczyckiej⁵⁴. W 2009 r., w 120. rocznicę jego urodzin w Sułkowie odbyło się sympozjum na jego temat, a także odsłonięcie jego pomnika w obecności jego wnuka, Piotra Wieczorka.

Dr Steuer pozostawił po sobie kilka publikacji: *Postać czynności czasownika* (1928); *Branickie podrzeczki* (1932); *Dialekt sułkowski* (Kraków 1934); jako Feliks Res: *Z naszej żymjy ślunskej* (Katowice 1935); *Ostatni gwoźdźaurz* (Katowice 1935); *Narzecze baborowskie* (Kraków 1937)⁵⁵.

Wśród absolwentów głubczyckiego gimnazjum byli również urodzeni w Jaroniowie, części dzisiejszego Baborowa (powiat Głubczyce), bracia: ks. Alojzy (1849-1949) i ks. Jan Nepomucen Koziłek (Kosellek) (1873-1938). Obaj działali w Knurowie na Górnym Śląsku, byli słowianofilami, wspierającymi górnośląskich Polaków i Morawian. Publikowali artykuły w „Głosach nad Odrą” i w „Gościu Niedzielnym”⁵⁶.

Obecność w gimnazjum w Głubczycach pochodzących głównie z Wielkopolski, dobrze przygotowanych do wykonywania swojego zawodu nauczycieli pozwoliła zachować i pogłębić tożsamość narodową polskich uczniów, którzy stanowili zdecydowaną mniejszość w niemieckiej społeczności tej szkoły. Miało to ogromne znaczenie w okresie zaborów i odradzania się niepodległego państwa polskiego. Większość tych absolwentów kontynuowała drogę, którą wytyczyli im wspomniani pedagodzy, stając się w dwudziestoleciu międzywojennym znaczącymi osobistościami w świecie intelektualnym Wielkopolski i Górnego Śląska.

POLES IN GYMNASIUM OF GŁUBCZYCE IN THE NINETEENTH CENTURY AND AT THE BEGINNING OF THE TWENTIETH CENTURY

S u m m a r y

Głubczyce in Opole Silesia as borderland was inhabited by people of Germany, Morawy and Poland. Dominating community was Germans over there. In years of 1752-1945 in district town Głubczyce there was gymnasium in which within a period of time from 1856 to 1905 Polish language was optionally taught. In second half of the Nineteenth Century and at the beginning of the Twentieth Century were working there five Polish teachers

⁵⁴ F. PLUTA. *Wspomnienie o Feliksie Steuerze (5 XI 1889-30 V 1950)*. W: *Feliks Steuer. Życie i dzieło człowieka pogranicza*. Red. T. Kiziak. Zabrze 2014 s. 21-22; T. SKRZYP. *Syn gwoźdźiarza z Sułkowa*. „Kalendarz Głubczycki” 1998 s. 139-140.

⁵⁵ SKRZYP. *Syn gwoźdźiarza* s. 141-142.

⁵⁶ Ks. Jan Nepomucen Koziłek. „Ziemia Rybnicka” 1939 nr 5 s. 109; N. NIESTOLIK. *Ksiądz Alojzy Koziłek*. Dostępny w internecie: <http://jankowice.rybnik.pl/groby/koziłek.html>.

from Prussian Partition. In this paper were presented fates and works of these teachers and some outstanding graduates who during interwar period became important persons in intellectual environment of Great Poland and Upper Silesia.

Tłum. Jarosław Sempryk

Słowa kluczowe: szkolnictwo w Głubczycach, gimnazjum, polscy absolwenci, szkolnictwo XIX-XX wieku, Śląsk Opolski.

Key words: educational system in Głubczyce, gymnasium, Polish graduates, educational system of XIX-XX centuries, Opole Silesia.